

A MAGYAR IGAZSÁGÜGY FEJLŐDÉSE

Az OBH bíróságtörténeti konferenciája a királyi Kúria volt épületében

A 21. század újszerű követelményeket és feladatokat hozott, amelyekre a bírósági szervezet igyekszik újszerű és hatékony válaszokat adni, azonban az új kihívások megválaszolása mellett nem hagyhatjuk el a bírósági hivatásrend történetének s hagyományainak ápolását sem. Angyal Pál jogtudós szavaival: „Az emlékezés a lélek szükséglete, az egyén, társadalom és állam életető ereje. Amint ideálok nélkül nincs az életnek értelme, éppúgy emlékek hiányában elveszti az élet hangulatát, értékét és azt a folytonosságot, mely erőt kölcsönöz a küzdőnek, reményt ébreszt a csüggedőben és lendülettel tölti az élni akarót.”

A múltunkból leszűrhető tanulságok okulásul szolgálhatnak a jelenünk és a jövőnk számára, éppen ezért rendkívül fontos, hogy ápoljuk hagyományainkat, tudatosan tegyünk azért, hogy azokat a következő generációk megismerhessék.

Az Igazságügyi Palotát, amelybe a Kúria hamarosan visszaköltözhét, 1896. október 20-án adták át ünnepélyesen. „Új hajlékba költözött ma délelőtt a magyar igazságszolgáltatás s ezzel az ünnepi esztendő utolsó nagy jelentőségű eseménye is lezajlott. Magyar ember tervezte, magyar ember építette és a magyar lélek főjellemvonásának, az igazságosságnak szolgál” – írta a Budapesti Hírlap 121 évvel ezelőtt, a millenniumi ünnepségek esztendejében. Ekkor a bírói hatalmi ág, közelebről a Kúria és a Fővárosi Ítéltábla is megkapta új, szimbolikus épületét. A Hauszmann Alajos tervezte Igazságügyi Palotában egyesült az akkori optimista jelen és a történelmi múlt. Az épület megálmodóinak célja ezzel az volt, ami most a mi célunk is, jelesül, hogy bemutassuk: a modern bírósági

Handó Tünde

Köszöntő

szervezetrendszer jelentős múltra tekint vissza, és a történelmi korszakokon keresztül szervesen fejlődött.

Az Országos Bírósági Hivatal a kezdetektől nagy hangsúlyt helyezett arra, hogy támogassa azokat a törekvéseket, amelyek az igazságszolgáltatásnak a társadalom történetében betöltött szerepét rendszerezve igyekeznek átadni az utóknak. Három éve újtárra indítottuk bírósági történelem és hagyományápoló támogatói pályázatunkat, amelyet 2016-ban Ráth György ítéltőláblai bíróról nevezünk el. A jogásztársadalmat és a nagyközönséget célzó ismeretterjesztő munkánkat is megkezdtük, és főként a helyi hagyományok feltárásában már jelentős eredményeket értünk el. Az ismeretterjesztő törekvések mellett azonban tudományos munkára és múltfeltáró kutatásokra is szükség van, hiszen az előbbi nem létezhet az utóbbi nélkül. A tanulmányok, miket most az olvasók elé tárunk, megismerhetővé teszik azokat a történelmi mozzanatokot, melyek a mai bírósági rendszert alakították.

Ahogy Juhász Andor megfogalmazta: „a nemzetek történetében... nem a győzelmes csatáknak az elveszítettekhez való kedvező aránya tesz döntő tanúságot az állammá tömörült nép életrevalóságáról és történelmi hivatásáról, mint inkább kultúrképességének elvitathatatlan bizonyítékai. Az igazságszolgáltatást érintő (...) kultúresemények emlékezté-

nek fenntartása pedig ugyan nem hivatali, de talán még annál is súlyosabb, tradicionális kötelessége a bírói karnak.”

Így nagy örömmre szolgál, hogy bíróságtörténeti projektünk keretében megjelenhetett a Jogtörténeti Szemle ezen különszáma. Ha áttanulmányozzuk a kiadványt, kis büszkeséggel akár azt is mondhatnánk: van miből töltekeznünk, s biztos az az alap, mire építkezhetünk.

Stipta István

Bírósági szervezettörténet a hazai jogtörténet-tudomány tükrében

Az egykori Igazságügyi Palota timpanonján elhelyezett szobrok között a törvényhozó, a bíró, a vádló és a védő mellett helyet kapott a törvényt oktató, a műleírás szerint a „professzor” alakja is. A tudós a „Memento” feliratú kőtáblán nyugtatja bal kezét, a hallgatóságát két figyelmes puttó képviseli. Zala György szobrász és a millenniumi korszak üzenete tehát, hogy az igazságszolgáltatás alakításában komoly feladata van a tudománynak és a hozzá kapcsolódó jogi oktatásnak is. Az alábbiakban – ezt a szerepvállalást követve – a törvénykezés szervezeti részét érintő jogtörténeti szakirodalom néhány tudományos alapművét követem nyomon. Bevezetésként arra a különös ellentmondásra utalok, hogy míg az igazságszolgáltatást modern történeti időszakunk legsikeresebb hatalmi ágának tekinthetjük, annak tudományos feldolgozása messze elmaradt az állami tevékenység másik két klasszikus területétől.

Az elmúlt kétszáz év hazai tudományosságában a történeti szemlélet a jogtudomány szerves részévé vált. A jogunk 19. századi modernizációja során töretlenül érvényesült az a felfogás, hogy e tudományág nem művelhető történeti, közelebbről jogtörténeti ismeretek nélkül. A tételes jog mértékadó tudósai, Angyal Pál, Balogh Jenő, Finkey Ferenc, Szladits Károly maguk is komoly történeti munkássággal rendelkeztek, és csupán arról vitatkoztak, hogy a törvénykezés magyarországi múltjának feltárása milyen forrásbázison történjen, és szemléleti értelemben milyen irányultságú legyen. A hazai jogtudomány hatályos jogot művelő klasszikusai között nem volt vita a jogtörténeti nézőpont szükségességéről. Annak ellenére, hogy napjainkban gyakran tapasztalunk kedvezőtlen jeleket, bízunk benne, hogy ebben egyetértének a tételes jog jelenlegi művelői is.

A tanulmány nyomon követi az egykori szerzők tárgyválasztását, kutatási és feldolgozási módszereit. Méltatja Hajnik Imre korszakos művét, Vinkler János kiemelkedő opuszát, majd áttekinti a 20. század – tárgykörrel foglalkozó – szerzőinek legfontosabb munkáit. Ezt követően

Ezúton is szeretném kifejezni köszönetemet a jogtörténeti tanszékeknek, hogy lelkesen és tisztelettel foglalkoznak az igazságszolgáltatás múltjával, tudásuk és áldozatos munkájuk nélkül nem jöhetett volna létre ez a kiadvány. Bizom benne, hogy értékes írásait még sok helyen viszontláthatjuk időtálló hivatkozási alapként.

összefoglalja a hazai törvénykezés történetének főbb tendenciáit és az ebből adódó jelenkori jogtörténet-tudományi feladatokat.

I. A rendes bíróságok szervezettörténeti alapművei

I. A sort kétségtelenül Hajnik Imre középkori törvénykezés történetéről írt magnum opusa¹ nyitja, amely egy teljes tudósi életmű napjainkban is megkerülhetetlen terméke. A szerzetesi buzgalommal alkotó szerző már korábbi tanulmányaiiban² számos szervezeti előkérdést tisztázott, nagy műve mégis hézagpótló, hiszen a középkori bírósági szervezetünk átfogó elemzésére a 19. század végéig nem került sor. Hajnik a hazai jogtudósok közül csupán Kovachich Márton György rész kutatásaira támaszkodhatott. A nagy előd, Kitionich János *Directio methodicája* a 17. század eleji állapotokat rögzítette, ezért nem tükrözhetette valós állapotában a középkori eljárásjogot. Werbőczy Tripartitumának törvénykezési szervezetre vonatkozó szabályai is későbbi időszakot, a Mátyás-korabeli viszonyokat rögzítették. Hajnik tehát csupán saját korábbi munkáira támaszkodhatott, a középkori perjogunkat közvetlenül a törvényekből és a korszak okiratainak nagy tömegéből kellett rekonstruálnia. Neki köszönhetjük, hogy a magyar bírósági szervezet és eljárásjog Werbőczy koráig megismerhetővé vált. „Olyan alapvető munkát nyertünk, a mely a későbbi szervezetre és eljárásra is, a mint ezek 1848-ig fennállottak, nem csekély fényt derít.”³

A mű megjelenéséig a korai magyar bírósági szervezetről és eljárásról az említett két mű, Werbőczy Tripartituma és Kitionich János *Directio methodicája* kínált ismereteket. A hiányzó történeti ívet Hajnik rajzolta fel, ezzel elvileg megalapozta és módszertanilag lehetővé tette a magyar bírósági szervezet történetének újabb kori kutatásait. A dualizmus kori kutató kortársak is kiemelték a Hajnik-mű alapozó jellegét, azt hangsúlyozva, hogy ez a munka tette lehetővé a korai magyar jogfejlődés és a rendi kor 1848-ig tartó időszakának egységben történő vizsgálatát. A szerző tudományos eredményei azért is fontosak, mert kimutatta, hogy az 1848 előtti eljárásunk „olyan formai befejezettségnek örvend, mi a vele való beható foglalkozást didaktikai és magasabb tudományos szempontból is igen kívánatos teszi”.⁴

Hajnik Imre meggyőződése volt, hogy a tudomány fejlődését csak megalapozó rész kutatások és monografikus